

Elektronikus folyóiratok Dél-Koreában: országos licenc

Egyre több kiadó juttatja el kiadványait a tudományos közösségeknek az interneten keresztül. Ennek nyomán alakult ki a konzorciumokra épülő „osztott licencek” („shared licencing”) vagy „közös licencek” („collective licencing”) fogalma. Az elektronikus folyóirat-szolgáltatás növekvő irányzat, ezért fontos kérdéssé vált az elektronikus folyóiratok elérhetősége konzorciumi licencekkel.

A 2000-es évek elején Koreában még ismeretlen volt az „osztott licencek” fogalma. Ugyanakkor az elektronikus folyóiratok számának gyors növekedése új, költséghatékony megoldást igényelt. A *Koreai Elektronikus Országos Licenc Kezdeményezés* (*Korea Electronic Site Licence Initiative = KESLI*) olyan program, amely új korszakot nyitott. Koreában a kutatók munkájuk során nagymértékben külföldi folyóiratokra és konferencia-kiadványokra támaszkodnak. Az országosan előfizetett tudományos folyóiratok száma azonban mindössze 256 volt, amikor megtervezték a KESLI-t mint az *Országos Digitális Tudományos Könyvtár* (*National Digital Science Library = NDSL*) projekt egyik tevékenységét. Az NDSL a száz országos projekt egyikeként az 1997. decemberi ötéves tervben indult a *Tudományos és Technológiai Minisztérium és az Információs és Kommunikációs Minisztérium* támogatásával. A projekt célja az NDSL kialakítása volt, amely a külföldi tudományos szakirodalom eléréséhez portálként működik az ország valamennyi kutatója számára.

KESLI

Indítás

A különböző könyvtárak és a szolgáltatók képviselői az első megbeszélést 1999 októberében tartották. Ez után a *Koreai Tudományos és Technológiai Fejlesztési Intézet* (*Korea Advanced Institute of Science and Technology = KAIST*) fő ügynökségként a Swets-et választotta. A Swets segítségével kiváló feltételekkel kötöttek licencszerződést az

Amerikai Kémiai Társasággal (*American Chemical Society*), a *Blackwell Science* és a *Kluwer Academic* kiadókkal. Közvetlen kapcsolatot alakítottak ki az *Elsevier Science* kiadóval. 2004 decemberéig a 263 KESLI-Elsevier konzorciumi tag mindössze 33 folyóiraatra fizetett elő, a 2003–2005. évi szerződés után ez a szám 1908-ra emelkedett.

Résztvevők

1999 végére 70 könyvtár csatlakozott a KESLI-hez az egyetemi kutatói, orvostudományi és vállalati szektorból. 2001 végére számuk 246-ra nőtt. A nagy kiadók vonzó feltételei tovább növelték az intézmények számát: 2005 júliusára a résztvevők száma 396 lett. Megoszlásuk: 193 egyetemi könyvtár (49%), 66 kutatóintézeti (16%), 42 orvostudományi (11%), 74 vállalati (19%), 21 közkönyvtár (5%).

Irányítás

Az irányító központ feladatait a KAIST látja el, munkáját a KESLI-tagkönyvtárak 10 képviselőjéből álló felügyelő bizottság segíti. Az NDSL projekt részeként a KAIST támogatja az olyan konzorciumi kiadásokat, mint a platform üzemeltetési és műszaki költségei, a tartalomhasználati díjat azonban a használó fizeti.

Kiadónkénti alkonzorciumok

Az amerikai és az angol modellhez képest a KESLI egyedi megoldást választott: a KESLI égisze alatt a tagintézmények annyi alkonzorciumot alakítanak, ahány kiadóval meg tudnak egyezni. Megismerve egy-egy kiadó feltételeit, eldönthetik, hogy csatlakoznak-e az adott kiadóval alakítandó konzorciumhoz. A 2005. júniusi statisztika szerint egy-egy intézmény átlagosan 6,8 alkonzorciumnak volt a tagja, átlagosan 2544 folyóiratcím elérésével (1. táblázat).

Pénzügyi modell

44 partnerrel a következő csoportokat alakították ki:

- **A** csoport: kötött áras szabályok a nyomtatott folyóiratok számának előfizetése, a nappali hallgatók és az egyidejű felhasználók száma alapján;
- **B** csoport: a résztvevők számától függő, változó árképzésű modell;
- **C** csoport: a konzorciumi egységre alapuló egyösszegű (lump sum) árképzés;
- **D** csoport: általánydíj (flat fee).

A kiadók nagy része az első modellt választotta.

A KESLI-t támogató szervizrendszer

A teljes szövegek elérése

A felhasználók általában ötféle út közül választhatnak:

1. Közvetlenül a kiadó honlapjára mennek; ennek a módszernek az a hátránya, hogy ismerni kell az egyes kiadók rendszereit.
2. A helyi OPAC-on keresztül; ez csak elméleti lehetőség, mivel Koreában nincs ilyen rendszer.
3. A másodlagos webes adatbázisokon keresztül. Ilyenkor is különböző interfészeket kell használni, és ezek az adatbázisok csak kereskedelmi forgalomban érhetők el.
4. A hivatkozott cikk elérése a *CrossRef* segítségével. Ez nem érint minden cikket, csak kiegészítő módszernek tekinthető.
5. Teljes szövegű aggregátorok használata, mint a *SwetsNetNavigator*, az *EBSCO Online*, az *IQ* vagy az *Ingenta*. Ezek azonban külföldi, fizetős szolgáltatások, amelyeknek nem csak a koreai helyi információk gyűjtésével vannak nehézségeik, mint a lelőhelyadatok, de nem is tűnnek vonzóknak a koreai piacon.

1. táblázat

Az alkonzorcium-tagok és az elérhető folyóirat-címek száma

Kiadó	Elektronikus folyóiratok száma	Részt vevő intézmények száma
ScienceDirect	1908	263
Springer-Verlag (SP)	506	216
Wiley Interscience	446	127
American Chemical Society	43	119

Kluwer Academic	747	110
Oxford University Press	105	100
Blackwell Publishing (BP)	708	99
Nature Publishing Group	51	80
Emerald	132	79
American Institute of Physics	30	72
IEEE/IEE Electronic Library	207	61
Institute of Physics	64	59
Science	1	54
Cell Press	9	42
Sage	93	40
American Mathematical Society	9	33
Royal Society of Chemistry	20	33
JSTOR	665	32
Taylor & Francis	972	30
American Society of Civil Engineers	30	26
Lecture Notes in Computer Science	1	24
Cambridge University Press	176	23
Institute of Pure and Applied Physics (JJAP)	4	20
SourceOECD	25	20
Annual Reviews	31	19
British Medical Journal (BMJ)	25	15
Project MUSE	250	14
American Society of Mechanical Engineers	20	13
KP Journal	17	13
ASTM Standards Service	1	12
Marcel Dekker	57	12
Mary Ann Liebert	28	12
Optical Society of America	10	12
CSA BioOne	71	11
Karger	50	9
World Scientific Publishing Company	31	8
NRC Research Press	15	7
SPIE Digital Library	4	7
Society for Industrial Applied Mathematics (SIAM)	13	7
AIP Conference Proceedings	1	6
MIT Press	31	6
Periodicals Contents Index – FullText	303	5
CAB International	17	4

Thieme	38	4
American Society for Metals International	7	3
IEEE Computer Society	22	3
OCLC ECO	1	3
SAE Digital Library	1	3
Bentham Science	42	2
Current Drugs Journals	4	2
Prous Science	6	2
PsycArticles on ScienceDirect	49	2
The Royal Society	6	2
Brill	104	1
MIT CogNet	7	1
Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)	1	1
Rockefeller University	3	1

A szolgáltatás jellemzői

A kiszolgáló (service) rendszert úgy tervezték, hogy összegyűjtse az összes fontos tudományos folyóirat és konferenciakiadvány metaadatait, valamint a több kiadó által is közreadott elektronikus folyóiratokat. A rendszer egy bemenetű átfogó kapuként működik, amely a koreai tudományos közösség számára fontos valamennyi külföldi folyóiratot elérhetővé teszi.

A rendszerben lehetőség van arra is, hogy a felhasználók megvegyék egy cikk elektronikus vagy nyomtatott változatát.

e-Gate adatbázis

A szolgáltató rendszer magvát az e-Gate adatbázis képezi, amely minden, a kapuszolgáltatáshoz szükséges elemi információt tartalmaz. A tartalma 2005. június végén:

- cikkek bibliográfiai rekordjai: 28 773 340;
- folyóiratok bibliográfiai rekordjai, beleértve 8374 elektronikus folyóiratot is: 217 974;
- licencadatok elektronikus folyóiratonként: 1 420 882 a 396 tagkönyvtártól;
- kötet/szám-adatok: 4 821 577;
- a KESLI-tagok lelőhelyadatai: 14 915 278, 360 tagtól;
- ugrópontok teljes szöveghez: 14 277 236, 26 365 elektronikus folyóirathoz.

A tartalom tematikus megoszlása:

- alkalmazott tudományok 41%,
- társadalomtudományok 28%,
- természettudományok 17%,
- humántudományok (humanities) 14%.

Felhasználók és használati statisztikák

A szolgáltató rendszer 44 kiadó elektronikus folyóiratát tette elérhetővé. Az NDSL arra bátorítja a koreai kutatókat, hogy regisztrálják személyes adataikat, mivel az olyan szolgáltatásokat, mint a *MyLibrary*, a *Document Photocopy Service* vagy az *Alerting Service* csak regisztrált felhasználók tudják elérni. 2005 júniusában az e-gate adatbázis regisztrált felhasználóinak száma 68 848 volt, az utolsó hat hónap átlaga alapján havonta 2500 új felhasználóval lehetett számolni.

A felhasználók megoszlása:

- egyetemi hallgatók: 21%,
- mester fokú képzésben részt vevő hallgatók: 28%,
- kutatók: 17%
- PhD képzésben részt vevő hallgatók: 13%,
- egyetemi tanárok: 13%,
- egyéb: 6%,
- könyvtárosok: 2%.

Az induló időszak, 2005. január–június között a rendszeren keresztül a felhasználók 491 454 cikket töltöttek le. A statisztikák szerint a havi növekedés 20% körül volt.

Tervek

Számos olyan fejlesztés javasolható, mint a sötét archívumok (dark archive) – katasztrófa esetére,

- hosszú távú megőrzés – különböző digitális formátumokban,
- állandó hozzáférés – a hazai felhasználók bárhol bárhol használhassák,
- értéknövelt szolgáltatás – értékek hozzáadása a tartalomhoz.

Ezek megvalósításához egyrészt a kiadókkal kell tárgyalásokat folytatni, másrészt szükség van pénzügyi támogatásra és munkaerőre.

A másik fejlesztési irány a vezeték nélküli digitális könyvtár (wireless digital library = WDL) koncepció megvalósítása, amelyet az egyik koreai mobiltelefon-szolgáltató támogat. A rendszer az NDSL szolgáltatásait, az elektronikus tartalmat és a helyi könyvtári OPAC-szolgáltatásokat közvetíti.

Következtetés

A KESLI sikerének kritikus pontja a tagkönyvtárak aktív részvétele. Ez a koreai könyvtárak és a kiadók között a „mindkét fél nyer” stratégiában történt megállapodáshoz vezetett. A kiadók szem-

pontjából a nyomtatott folyóiratok piaca telített, számukra az elektronikus folyóiratok az új termékek piacra dobását, új nyereségképző modell kipróbálását jelentette. Felhasználói szempontból a könyvtárak az információ széles körű hasznosítását remélik, költségkímélő módon. További eredmény számukra, hogy a KESLI-n keresztül újra képesekké váltak vásárlóerejük helyreállítására.

/CHAE, Kyun-Shik–PARK, Jong-Seon–CHOI, Ho-Nam: E-journals in Korea: the electronic site licence initiative. = The Electronic Library, 24. köt. 3. sz. 2006. p. 322–334./

(Viszocsekné Péteri Éva)